

УДК 821.161.2'06.08/'06-1.09Костенко

DOI: <https://doi.org/10.18524/2414-0627.2020.27.206489>

Л. М. Деркач,

канд. філол. наук, доц.,

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,

доцент кафедри української мови

ПРЕЦЕДЕНТНІ БІБЛІЙНІ ОДИНИЦІ В ПОЕЗІЇ ЛІНИ КОСТЕНКО: ПРАГМАТИЧНО-КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена дослідженню біблеїзмів як прецедентних одиниць на матеріалі поезії Ліни Костенко. Схарактеризовано основні функції, що їх виконують біблеїзми в текстах авторки: стилістичну, композиційну, прагматичну. Окреслено типи використовуваних біблійних одиниць, специфіку й комунікативну мету їхньої трансформації в ліричних творах.

Ключові слова: біблеїзм, прецедентний текст, стилістична, композиційна, прагматична функції.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. У сучасній лінгвістиці вже усталеним є дослідження художнього тексту як механізму співіснування різних семіотичних просторів, у континуумі якого вихідне повідомлення взаємодіє з більшою чи меншою мірою пізнаваними формами інших текстів: як попередньої, так сучасної культури (М. Бахтін, Р. Барт, Ж. Жанетт, Н. Кузьміна, Ю. Лотман, ін.). Явище такої діалогічної взаємодії в процесі функціонування тексту Ю. Крістева означила терміном інтертекстуальність.

У мовознавстві інтертекстуальність вивчають в аспекті аналізу наявних у конкретному творі інтекстових фрагментів, так званих прецедентних текстів – змістових блоків, які актуалізують значиму для автора фонову інформацію й апелюють до культурної пам'яті читача. Такі одиниці є результатом значенневої компресії вихідного тексту, його метонімічною заміною та позначені автосемантичністю, дейктичністю та реінтерпретаційністю [15, с. 107].

В. Красних виокремлює соціумно-прецедентні, національно-прецедентні та універсально-прецедентні текстові структури [8]. Одним із найбільш вагомих джерел універсальних прецедентних одиниць, безумовно, є Біблія, що підтверджено, зокрема, низкою лінгвістичних досліджень функцій (комунікативних, стилістичних, композиційних, прагматичних), що їх виконують біблеїзми як репрезентанти цього тексту в конкретних художніх текстах чи у творчості окремих письменників.

Аналіз останніх досліджень цієї проблеми. Протягом останніх десятиліть з'явилася значна кількість досліджень, присвячених вивченню різних аспектів функціонування біблеїзмів у художніх творах (Є. Верещагін, Н. Єщенко, Н. Климович, Н. Майборода, В. Мокієнко, І. Харазінська, ін.), у літописах та

агіографічних текстах (А. Ранчин, В. Тупіков). У низці наукових розвідок розкрито специфіку викривання біблійних феноменів як складника авторського ідіостилю (Н. Буц, Н. Майборода, Н. Іванов, Т. Ілляшенко, Г. Романов, О. Черевченко та ін.), їхню інтерпретацію в публіцистичних текстах (Т. Гончаров, О. Набока, О. Прибисько). Досліджено функціонування біблеїзмів у російській мові (В. Гак, Я. Зайцева, А. Мелікян, В. Телія, М. Шанський), англійській (З. Дубравська, А. Корнєєва), німецькій (І. Дубровська, О. Лисенко), а також зіставному вивченню цих одиниць на матеріалі різних мов (Г. Беліков, О. Прокоф'єва, К. Яцевич). Лексикографічний опис біблеїзмів здійснили Л. Грановська, К. Дубровіна, В. Коптілов, С. Шулежкова). Низка праць присвячена аналізу біблійних крилатих висловів (А. Коваль, С. Шулежкова), вивченню біблеїзмів як прецедентного феномена мовної картини світу (С. Білецька, І. Клівіцька, К. Попова, О. Решетняк), ін.

В українському мовознавстві питання функціонування біблеїзмів, зокрема фразеологічних, розкрито в працях Н. Бабич, Л. Бурдей, А. Коваль, В. Коптілова, А. Кузи, Ф. Медведєва, Л. Панасенко, О. Пономаренко, М. Скаб, О. Черевченко.

Текст Біблії, відомий більшості представників різних національних культур, справедливо вважають не тільки прототекстом релігійної літератури [16], а й найбільшим джерелом інтертекстуальних прецедентних елементів – біблеїзмів [4]. У дослідженні ми послуговуємося таким визначенням біблеїзму: уживане в художньому творі слово чи вислів із Біблії [11, с. 68]. Такі одиниці використовують під час перекладів та переспівів релігійних текстів, у творах на біблійні сюжети, а також поза біблійною тематикою, зокрема в художніх творах: як ремінісценції, алюзії, крилаті вирази або цитати.

На основі етимологічного та лексикографічного критеріїв у мовознавстві сформульовано їхню типологію: 1) біблеїзми-слова (власні імена, топоніми, назви релігійних реалій, теоніми); 2) біблеїзми – фразеологічні одиниці, запозичені зі Святого Письма й такі, що виникли на основі біблійних сказань та сюжетів; 3) біблеїзми-вигуки; 4) біблеїзми-цитати: прямі й модифіковані (цілеспрямовано змінені автором) [5, с. 141].

Різні типи зазначених одиниць автори свідомо використовують у поетичних творах як образні аналогії, для досягнення виражально-зображального ефекту, з метою співвіднесення реальної ситуації із прецедентною. Наділяючи текст подвійною референтною співвіднесеністю (з дійсністю та з іншим текстом), біблеїзми задають нову змістову перспективу, актуалізують діалогічну реакцію читача на прототекст. Ліна Костенко біблійні одиниці вживає з метою актуалізації їхньої семантики в тканині поетичного тексту і створення його поліфонічності. Таким чином, інтертекстуальні референції, залежно від авторської настанови, або імпліцитно виражають підтекстові смисли, розширюючи інтерпретаційний простір для адресата, або ж є прямими покликаннями на біблійний текст. Самі ж інтекстові змісти щоразу зазнають трансформацій відповідно до задуму автора: доповнення, актуалізація певної теми, переосмислення, заперечення. У комунікативно-прагматичному аспекті функціонування художнього тексту як семіотичного простору взаємодії між автором і адресатом біблеїзми постають конститутивними одиницями творення змісту.

Є низка розвідок, присвячених окремим аспектам вивчення біблійної лексики у творах Л. Костенко: семантична специфіка ментального лексикону (Н. Буц), фразеологізми (у тому числі й біблійні) як елемент поетичного простору авторки (Г. Віват), трансформація жанру псалма у творчості Л. Костенко (Л. Мостова), інтертекстуальність її поезії (І. Пономаренко). Однак поза увагою мовознавців

залишається дослідження комунікативно-прагматичних функцій біблеїзмів у творах поетеси в аспекті авторської стратегії залучення читача до співпраці в процесі творення тексту, що й зумовило мету дослідження – визначення функції біблеїзмів як прецедентних одиниць у комунікативному просторі поезії Л. Костенко, окресленому розкодуванням певних сенсів, взаємодією між індивідуальним мовленням і його контекстним значенням. Досягнення мети передбачає виконання низки завдань: а) з'ясування специфіки функціонування біблеїзмів як інтертекстуальних елементів у художніх творах; б) окреслення різних типів біблеїзмів; в) визначення функцій біблеїзмів як інтекстових одиниць у структурі поезій Ліни Костенко.

Матеріалом статті є поетичні твори Л. Костенко, що увійшли до збірок “Вибране” та “Мадонна перехрест”.

Об'єкт дослідження – біблеїзми як прецедентні одиниці в структурі художнього тексту. Предмет дослідження – комунікативно-прагматичні та композиційні функції біблеїзмів у поезії Л. Костенко.

Специфіка об'єкта дослідження й окреслена мета зумовили використання таких методів дослідження: метод вибірки, описовий (для генетичного й типологічного аналізу, дослідження трансформацій біблійних одиниць), стилістичний (з'ясування функційного навантаження біблійних одиниць), контекстного аналізу (визначення прагматичних функцій використання біблеїзмів як структурно-сміслових складників поетичного тексту), метод лінгвокультурної інтерпретації (з'ясування культурно значущих компонентів у значенні наявних біблійних одиниць), лінгвопрагматичний метод (з'ясування мети вживання біблеїзмів у поетичному тексті).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що перше здійснено комплексний аналіз функцій прецедентних біблійних одиниць у поезії Ліни Костенко в комунікативно-прагматичному аспекті.

Результати дослідження можуть бути використані в науково-дослідній сфері як база для подальших досліджень функцій біблеїзмів у художніх текстах, а також у навчальному процесі – під вивчення курсів лексикології, стилістики, лінгвістики тексту.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Художній текст є повідомленням із множинністю значень, закладених на його глибинному рівні. Відомий представник структуралізму Р. Барт вважає текст простором, у якому поєднано різні види письма, різні коди типи вже баченого, уже читаного, робленого [1]. Коди є надтекстовою організацією значень, своєрідними асоціативними полями. За такої умови лінгвістичне дослідження тексту все частіше вимагає антропоцентричної парадигми опису мовних явищ, урахування того факту, що художній твір – це своєрідна пропозиція читачеві, який, враховуючи стилістичне, риторичне й ідеологічне надкодування, а також інтертекстуальні знання, інтерпретує зміст повідомлюваного. Тому під час аналізу тексту слід враховувати його прагматичний аспект: свідомий вибір автором засобів для реалізації стратегії впливу на адресата. Одним із таких засобів є біблеїзми, що виконують функцію інтертекстуальних маркерів.

У поезії Л. Костенко можна простежити вживання біблеїзмів різних типів: 1) біблеїзми-слова; 2) біблійні сталі вирази; 3) біблеїзми-вигуки; 4) біблійні ситуації як одиниці організації сюжетів окремих творів. Для досягнення певного комунікативного ефекту такі одиниці здебільшого зазнають трансформацій: морфолого-семантичних (наприклад, зміна форми числа іменника) або власне

семантичних (нашарування нових змістів). Тематично вони стосуються оцінки різних аспектів дійсності та людини.

Біблеїзми-слова почасти виконують стилістичну функцію вираження експресії та емоцій. Наприклад: *О ради Господа святого! Усі ж бувають молоді* [7, с. 7]; *Чи будем вік себе картати? Але за віщо, Боже мій?!* [6, с. 274]; *Господь, спаси мене від доброти!* [6, с. 209]; *... і так по криті, крихіті Україна – іде з тобою, Боже мій, куди?!* [6, с. 185]; *І хто нам допоможе? Єдиний у трьох лицях?* [6, с. 79] (тут і далі вирізнення в тексті мої. – Л. Д.). Такі лексичні одиниці є елементами емоційно-риторичної структури текстів.

Іноді в поезії біблійні власні імена вжиті у формі множини: *“Христос, не знаю, може, дець і є, зате в очах рябіє від Пілатів”* [6, с. 267]; *“І Гриць, і грець, і Швець, і жнець. І хто кому Іскаріоти?”* [7, с. 33]; *“І дощ, і сніг, і віхола, і вітер. Високовольтна лінія Голгоф”* [6, с. 21]. Номінуючи своє оточення Пілатами або Іскаріотами, поетеса актуалізує певні семи (зрадництво, жорстокість, жертвність) з метою акцентувати увагу на конкретних рисах характеру, увиразнити зміст висловлення. Такі прецедентні власні назви, на нашу думку, є мовним вираженням концептів, актуальних для художньої картини світу поетеси.

Низка біблеїзмів – топоніми, назви біблійних реалій, власні імена – актуалізують у тексті важливу для авторки інформацію, апелюючи до “культурної пам’яті” адресата, оскільки є результатом змістової компресії. У процесі сприйняття поезії читач упізнає в біблеїзмах заміну вихідних текстів (сюжетів), які “згорнуті” до назви одного поняття чи імені. Наприклад, у реченні *“А ти мене уже не бачиш звідтам, стоїш між Фарисеєм і Левитом”* [6, с. 485] у роздумах ліричного героя вжито слова – біблійні вкраплення “фарисей” та “левит”, що актуалізують у свідомості читача відразу дві притчі з Євангелія від Луки (18:9-14; 10:29-37): про митаря та фарисея, а також про милосердного самарянина (тут і далі цитуємо Біблію в перекладі Івана Огієнка [2]). Повчальний зміст обох притч коротко можна сформулювати так: вияв милосердя до ближнього є важливішим за дотримання релігійних приписів і норм. У поезії Л. Костенко зазначені біблеїзми, визначаючи змістову перспективу тексту, виконують прагматичну функцію розширення поінформованості адресата, впливу на його погляди. Як прецедентні феномени вони апелюють до загальнолюдських цінностей.

В іншій поезії (“Балада про дим”), написаній на згадку про смерть австрійської письменниці Інгеборг Бахман, використано впізнавані лексичні одиниці: *А дим казав: – Та це ж не при потоні! Де ж подівались людські голоси?”*; *“Мікро-Содом, зашторена Гоморра, проснітьсья, люди, чуєте, біда!”* [6, с. 246]. Топоніми Содом і Гоморра та назва біблійної події (потоп) є ремінісценціями на сюжети з Книги Буття (19:1-30; 7:1-24). Вони виконують функцію емоційно-оцінних елементів тексту як приховане порівняння кімнати, у якій горіла письменниця, із тими містами, які було знищено вогнем. Асоціативно пов’язані з біблійним текстом, такі одиниці мають на меті спонукати адресата до роздумів про те, як могло статися, що ніхто не прийшов на допомогу письменниці під час пожежі в її квартирі в одному з людних будинків Риму. Біблійні ситуації в таких випадках повністю переосмислені та є лише вихідними моментами ліричної оповіді. Такі номінації передбачають моделювання адресата як носія спільної з автором пам’яті.

Іноді Л. Костенко використовує біблеїзми як емоційно-оцінний компонент образотворення. Наприклад, у поезії “Храми”, характеризуючи героя, авторка вживає різні біблеїзми. Зіставляючи одиниці з протилежним оцінним маркуванням, вказує на

цілісність та принциповість характеру діда Михайла: “*Між Богом – чортом* душу не двоїв” [6, с. 386]. Власне ім’я *Miriam* (Діва Марія), ужите в одному контексті з біблійним фразеологізмом “тридцять срібних”, увиразнює ілокутивну силу висловлення, у якому йдеться про цінності, сповідувані героєм: дід будує храми й ніколи не бере грошей за роботу, бо “*Ті тридцять срібних теж були грошима. Це гріх. Це сльози діви Miriam*” [6, с. 386]. Завершує текст алюзія на біблійну історію про вигнання торговців із храму (Євангеліє від Іоанна, 2:12-25): “*І так, у мислях збудувавши храми, торгующих із храму виганяв*” [6, с. 386]. Семантичні трансформації біблійних одиниць актуалізують їхні конотативні значення, зокрема оцінні й емоційні компоненти. За такої умови біблеїзми стають важливими елементами створення образу героя, оскільки означають ті принципи, яких він дотримується в житті.

Пов’язуючи власні поетичні твори з прецедентними передтекстами, авторка інтерпретує євангельські сюжети, виявляючи емоційно-оцінну характеристику згадуваних осіб чи ситуацій. Такого типу біблеїзми можна вважати експресемами.

Крім зазначених вище особливостей уживання біблійних одиниць, у творах Л. Костенко знаходимо приклади організації поетичних текстів на основі актуалізації певної євангельської ситуації. У цьому випадку комунікативна мета використання біблеїзмів – відтворення переживання ліричним героєм вічно актуального сюжету. Виконуючи композиційну функцію, біблеїзми як елементи прецедентного тексту стають вузлами зчеплення семантико-композиційної структури твору. Наприклад, у поезії “Ісус Христос розп’ятий був не раз” прецедентний теонім *Ісус Христос*, топоніми *Голгофа*, *земля обітована*, *Гефсиманський сад* є вербальними центрами, які слугують втіленню філософських інтенцій авторки, оскільки йдеться про переосмислення центральної події християнства – розп’яття Христа – з погляду сучасного сприйняття: “*Ісус Христос розп’ятий був не раз. Там, на Голгофі, це було уперше ... А потім рози’яли на полотні, у мармурі, у гіпсі і в граніті*” [6, с. 366]. У кінці твору використано біблеїзми *земля обітована* та *Гефсиманський сад* (“*Куди піду? Куди тепер піду? Де на землі земля обітована? Казарми в Гефсиманському саду, і всі народи – як розкрита рана*” [6, с. 366], які створюють ефект поступового наростання експресивності й акцентують на тих потенційних компонентах значень, які допомагають авторці увиразнити вияв власних почуттів. У тексті топоніми втрачають біблійне номінативне локативне значення, а інформують про події, із ними пов’язані. Зміст таких поезій ґрунтується на переосмисленні євангельської ситуації, що є лише вихідним моментом ліричного сюжету, у якому за посередництвом біблеїзмів “надбудовано” нові змісти, актуальні для сучасного читача.

Л. Костенко вживає прецедентні біблійні одиниці з метою комунікативно-прагматичної відкритості тексту адресатові, що передбачає інтертекстуальну компетенцію останнього. Сприйняття їх адресатом як сконденсованих повідомлень, що виражають авторські інтенції, актуалізує прагматичну функцію, пов’язану зі стратегіями впливу на адресата. У низці текстів Л. Костенко, які є поетичними переказами євангельських сюжетів, біблеїзми є лише маркерами прототексту, на основі якого постає нове змістове наповнення твору. Наприклад, у поезії “Перш, ніж півень запіє” авторка пригадує історію про те, як апостол Петро тричі відрікся від Христа (власне назва є алюзією на відомий сюжет із Євангелія від Луки, 22:54-62). Антропоніми *Петро*, *Юда*, *Учитель*, *Ісус*, *Месія*, *Пілат* є одиницями логіко-семантичної композиції прецедентного тексту, на яких ґрунтуються роздуми ліричного героя. Л. Костенко інтерпретує євангельську оповідь, спонукаючи читача

критично осмислити описану історію. З цією метою вже на початку тексту протиставляє два образи апостолів: “**Петро** – не **Юда**. Він любив Учителя. І вуст він зроду був би не отверз. ...Коли вели Ісуса до мучителя, була сльота. Петро апостол змерз” [6, с. 367]. Далі, іронізуючи, авторка ніби виправдовує вчинок Петра: “Була сльота. Сказав апостол: – Ні”; “Бо ж розіпнуть. І хто ж тоді нестиме святе учення у майбутні дні?” [6, с. 367]. Враховуючи фонові знання читача про цей сюжет, авторка спонукає до його переосмислення. Специфіка використання біблеїзмів посилює перлокутивний ефект, спрямований на зміну поглядів та оцінок адресата тексту.

Таку ж прагматичну функцію виконують біблеїзми в поезії “Був Ірод, і була Іродіада...” [6, с. 363], у якій ідеться про відомий сюжет – смерть Івана Хрестителя (Євангеліє від Марка, 6:14-30). Семантичними вузлами тексту є імена *Ірод*, *Іродіада*, *Саломея*, *Предтеча*, які демонструють переказ євангельської оповіді. Проте зіставлення ліричного сюжету з біблійним вказує на те, що Л. Костенко акцентує увагу адресата лише на одному фрагменті. Ним є танець Саломеї, змальовуючи який авторка доповнює прецедентну ситуацію власною оцінкою (“*Створіннячко! В такому забутті. Як ставиш ти грайливо й граціозно на білий мармур ніжки золоті!*”) та висновком: “*А що була то голова Предтечі, – то що у цьому тямил а вона?*” [6, с. 363]. Текст реалізує концепцію авторки, втілену за посередництвом відібраних відповідно до задуму мовних засобів, адресованих читачеві.

Назва іншого твору – «Брейгель. “Шлях на Гологофу”» апелює до пригадування відомого сюжету, відтвореного на полотні нідерландським живописцем. Як картина, так і вірш є більш інформативними, ніж євангельська оповідь про шлях Христа на страту (Євангеліє від Луки, 23:26-33). Крім імен *Ісус* та *Симон*, згадуваних у цьому євангельському сюжеті, Л. Костенко використовує біблеїзми, відомі з інших оповідей: *Марія Магдалина*, *Божя Мати*, *Месія*, *Варава*, *Пилат*, *Божий Син*, а також топоніми *Голгофа*, *Череповище*. Це відповідає авторській стратегії, адже читачеві запропоновано критично оцінити ситуацію та її учасників, здебільшого байдужих спостерігачів цієї великої трагедії, жоден із яких не прийшов на допомогу Месії: “*І хоч би хто! Кому було до того? Всі поспішали місце захопить. Воно ж видніше з пагорба крутого, як він конає, як він хоче пить*”; “*...от парадокс: заплакав лиш Варава, розбійник, не розп’ятий на хресті*” [6, с. 364]. Євангельська оповідь у цьому випадку є вихідним моментом ліричного сюжету, адже за посередництвом біблеїзмів актуалізуються нові змісти, важливі для концептосфери авторки, осмислюються причини прецедентної події, оцінюється поведінка юрби і поведінка близьких Ісусові людей.

Поетичний твір може задавати нову змістову перспективу прецедентним біблійним одиницям: доповнювати їх, акцентувати певні сенси, трансформувати відповідно до задуму автора, навіть руйнувати первинний зміст. Одна з поезій Л. Костенко починається такими словами: “*На другий день Великого Потопу ще півні кукурікали. Ще десь урвала баба у городі кропу, бо світ ще був затоплений не весь. Не всіх же Бог, як Ноя, попередив. Ніхто не мав ковчега про запас*” [7, с. 98]. Таке жартівливе обігрування біблеїзмів у контексті співвідношення з двома сюжетами – біблійним та сучасним – створює ефект зміни їхнього номінативного значення на образне.

У “Баладі про здоровий цинізм” Л. Костенко згадує історію Якова й Рахілі (Книга Буття, 29:1-30), однак, незважаючи на використання біблійних номінацій, експлікує в тексті поезії ті почуття й міркування, яких немає в біблійній оповіді: “*На*

другий день до тестя прийде **Яків**: – Я ж так любив, за що мені цей біль? – А тесть йому: – Чого б ото я явав? Яка різниця – **Лія** чи **Рахіль**?” [6, с. 191]. Прагматична функція біблеїзмів у цьому випадку полягає в зіставленні ліричного сюжету з біблійним, що супроводжується інтерпретацією останнього.

Іноді поетеса використовує алюзії на певні біблійні вирази або ситуації. Наприклад, у творі “Стоїть у ружах золота колиска” [6, с. 28] рядок “Початок є. А слова ще нема” нагадує слова з Євангелія від Іоанна (1:1): “Споконвіку було Слово...”. У контексті іншої поезії використано слово Едем (“*Вечірнє сонце, дякую за втому. За тих лісів просвітлений Едем і за волошку в житті золотому*” [6, с. 9] як аналогію до назви місця проживання первісних людей, про яку йдеться в Книзі Буття (2:7-11).

У творчому доробку Л. Костенко є й переспіви біблійних текстів, зокрема цикл “Даводові псалми”. Авторка надала віршової форми першому, шістнадцятому й двадцять другому псалмам, продемонструвавши, як у процесі змістового діалогу між прототекстом із Книги Псалмів і новим твором осмислюються вічно актуальні для людини сюжети.

Висновки та перспективи дослідження. Отже, біблеїзми як прецедентні одиниці є важливим інтекстовим компонентом ідіостилю Ліни Костенко. Виконуючи низку функцій, вони актуалізують інтенції авторки, пов’язані з трактуванням морально-філософських проблем сьогодення. Уживання біблеїзмів зумовлене авторською комунікативною стратегією залучення читача до співпраці в конституюванні змісту твору, демонструє комунікативно-прагматичну, змістову, ідейну відкритість двох текстів – біблійного та сучасного. У першому йдеться про прадавні події, а слова з Біблії виконують номінативну функцію. У художньому тексті актуалізуються конотативні значення й нові сенси.

Експресивне наповнення біблійних номінацій, чисельність маркованих ними сюжетів свідчить про те, що згадувані прецедентні феномени є невід’ємною частиною авторського світосприйняття. Якщо узагальнити специфіку вживання біблеїзмів у поезії Л. Костенко, можна виокремити низку функцій, виконуваних цими одиницями:

- стилістична функція вживання біблійних одиниць як експресивізмів, алюзій;
- композиційна функція використання біблеїзмів як вузлів зчеплення семантико-композиційної структури твору;
- композиційна функція вживання біблійних номінацій з метою увиразнення переживань ліричного героя, пов’язаних із “вічним” сюжетом;
- прагматична функція зіставлення ліричного й біблійного сюжетів, що супроводжується інтерпретацією останнього відповідно до авторської настанови спонукати адресата до критичного осмислення євангельського сюжету.

Інтенсивність інформаційного наповнення поезій Л. Костенко, у яких використано біблеїзми як інтекстові елементи, реалізує певну стратегію впливу на адресата, активізуючи різні сторони механізму сприйняття тексту читачем: спонукання до роздумів, полеміки, формування певних переконань або оцінок.

Дослідження функцій біблеїзмів як прецедентних одиниць є лише одним із аспектів вивчення інтертекстуальності поезії Л. Костенко, який може бути доповнений матеріалами інших студій, присвячених цій темі.

Література

1. *Барт Р.* Избранные работы. Семиотика. Поэтика: пер. с фр.; сост., общ. ред. и вступ. ст. Г. К. Косикова. Москва: Прогресс, 1989. 616 с.
2. Біблія або Книги Святого Письма Старого та Нового Заповіту із мови давньоєврейської й грецької на українську дослівно наново перекладена / пер. проф. Івана Огієнка. Київ: Українське Біблійне товариство, 2013. 1152 с.
3. *Дубравська З.* Етимологія, трансформація й класифікація біблеїзмів у сучасному англійському мовленні. Молодий вчений. 2019. № 4.2 (68.2). С. 68-71.
4. *Климович Н. В.* Библиеизмы в художественном тексте: типологический, функциональный и переводческий аспекты: автореф. дисс... канд. филол. наук: 10.02.19 - теория языка. Иркутск, 2011. 16 с.
5. *Климович Н. В.* Особенности перевода интертекстуальных элементов библейского происхождения в художественном тексте. *Вестник ТГПУ (TSPU Bulletin)*. 2013. 10 (138). С. 141-147.
6. *Костенко Л. В.* Вибране. Київ: Дніпро, 1989. 559 с.
7. *Костенко Л. В.* Мадонна перехресть. Київ: Либідь, 2011. 112 с.
8. *Криловець Н. В.* Філософська поезія Ліни Костенко: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Одеса, 2012. 16 с.
9. *Красных В. В.* Виртуальная реальность или реальная виртуальность? Москва: Диалог-МГУ, 1998. 352 с.
10. *Кузьмина Н. А.* Интертекст и интертекстуальность: к определению понятий. *Текст как объект многоаспектного исследования*. Санкт-Петербург, 1998. Вып. 3. Ч. 1. С. 27-35.
11. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / Гол. ред. А. Волков; Буковинський центр гуманітарних досліджень. Чернівці: Золоті литаври, 2001. 643 с.
12. *Мостова Л. Б.* Жанрова трансформація псалма в творчості Ліни Костенко. *Проблеми сучасного літературознавства*. 2015. Вип. 21. С. 104-111.
13. *Пономаренко І. В.* Художня своєрідність поезії Ліни Костенко (інтертекстуальність і феномен агону): автореф. дис... канд. філол. наук, НАН України. Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка. Київ, 2005. 20 с.
14. *Скаб М., Скаб М.* Біблійні фразеологізми як об'єкт мовної гри в сучасній українській літературі. *Учені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2012. Вип. 64. Том 25. С. 232-237.
15. *Стилистический энциклопедический словарь русского языка / под ред. Н. М. Кожинной*. Москва: Флинта, 2011. 696 с.
16. *Тупиков В. А.* Особенности цитирования Священного Писания в оригинальных произведениях русской агиографии: дисс. ... канд. филол. наук. Волгоград, 2011. 196 с.

Referenses

1. Bart, R. (1989), *Selected works. Semiotics. Poetics: lane. with fr.; comp., common ed. and introduction*. Art. G. Kosikov [Izbrannyje raboty. Semiotyka. Poetyka: per. s fr.; sost., obshch. red. i vstup. st. H. K. Kosikova], Prohress, Moskva, 1989, 616 p.

2. *The Bible or the Books of the Holy Scriptures of the Old and New Testaments from the Hebrew and Greek languages have been literally re-translated into Ukrainian* / trans. prof. Ivan Ogienko (2013), [*Bibliia abo Knyhy Sviatoho Pysma Staroho ta Novoho Zapovitu iz movy davnoievreiskoi y hretskoi na ukrainsku doslivno nanovo perekladena* / per. prof. Ivana Ohienka], Ukrainske Bibliine tovarystvo, Kyiv, 1152 p.

3. Dubravska, Z. (2019), *Etymology, transformation and classification of biblicalisms in modern English speech* [*Etymolohiia, transformatsiia y klasyfikatsiia bibleizmiv u suchasnomu anhliiskomu movlenni*], *Molodyi vchenyi*, № 4.2 (68.2). P. 68-71.

4. Klimovich, N. V. (2011), *Biblicalisms in the artistic text: typological, functional and translation aspects* [*Bybleizmy v khudozhestvennom tekste: typolohycheskii, funktsyonalnyi i perevodcheskii aspekty: avtoref. dyss... kand. filol. nauk*], Irkutsk, 16 p.

5. Klimovich, N. V. (2013), *Features of translation of intertextual elements of biblical origin in an artistic text* [*Osobennosti perevoda intertekstualnykh elementov bibleiskoho proiskhozhdenia v khudozhestvennom tekste*], *Vestnyk THPU (TSPU Bulletin)*, 10 (138), P. 141-147.

6. Kostenko, L. V. (1989), *Selected* [*Vybrane*], Dnipro, Kyiv, 559 p.

7. Kostenko, L. V. (2011), *Madonna crossroads* [*Madonna perekhrest*], Lybid, Kyiv, 112 p.

8. Krasnykh, V. V. (1998), *Virtual reality or real virtuality?* [*Virtualnaya realnost ili realnaya virtualnost?*], *Dialog-MGU, Moskva*, 352 p.

9. Krylovets, N. V. (2012), *Philosophical poetry of Lina Kostenko* [*Filosofska poeziia Liny Kostenko: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk*], Odesa, 16 p.

10. Kuzmina N. A. (1998), *Intertext and intertextuality: to the definition of concepts* [*Intertekst i intertekstualnost: k opredeleniyu ponyatij*], *Tekst kak ob'ekt mnogoaspektnogo issledovaniya*, Sankt-Peterburg, Vyp. 3, Ch. 1, P. 27-35.

11. *Lexicon of general and comparative literature, ch. ed. A. Volkov* (2001) [*Leksykon zahalnoho ta porivnialnoho literaturoznavstva, Hol. red. A. Volkov; Bukovynskiyi tsentr humanitarnykh doslidzhen*], Zoloti lytavry, Chernivtsi, 643 p.

12. Mostova, L. B. (2015), *Genre transformation of the psalm in the works of Lina Kostenko* [*Zhanrova transformatsiia psalma v tvorchosti Liny Kostenko*], *Problemy suchasnoho literaturoznavstva*, Vyp. 21, P. 104-111.

13. Ponomarenko, I. V. (2005), *Artistic originality of Lina Kostenko's poetry (intertextuality and the phenomenon of agony)* [*Khudozhnia svoieridnist poezii Liny Kostenko (intertekstualnist i fenomen ahonu): avtoref. dys... kand. filol. nauk*], Kyiv, 20 p.

14. Skab, M., Skab, M. (2012), *Biblical phraseology as an object of language play in modern Ukrainian literature* [*Bibliini frazeolohizmy yak ob'ekt movnoi hry v suchasnii ukrainskii literaturi*], *Ucheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu im. V. I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii*, Vyp. 64, Tom 25, P. 232-237.

15. *Stylistic encyclopedic dictionary of the Russian language* / ed. N. M. Kozhina (2011) [*Stilisticheskij encziklopedicheskij slovar russkogo yazyka / pod red. N. M. Kozhinoj*], Flinta, Moskva, 696 p.

16. Tupikov, V. A. (2011), *Features of citation of the Holy Scripture in original works of Russian hagiography* [*Osobennosti czitirovaniya Svyashhennogo Pisaniya v originalnykh proizvedeniyakh russkoj agiografii: diss. ... kand. filol. nauk*], Volgograd, 196 p.

Л. М. Деркач,

*Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки,
кафедра украинского языка*

ПРЕЦЕДЕНТНЫЕ БИБЛЕЙСКИЕ ЕДИНИЦЫ В ПОЭЗИИ ЛИНЫ КОСТЕНКО: ПРАГМАТИЧЕСКИ-КОММУНИКАТИВНЫЙ АСПЕКТ

Статья посвящена исследованию библеизмов как прецедентных единиц на материале поэзии Лины Костенко. Охарактеризованы основные функции библеизмов в текстах автора: стилистическую, композиционную, прагматическую. Очерчены типы использованных поэтом библейских единиц, специфику и коммуникативную цель их трансформации в лирических произведениях.

Ключевые слова: библеизм, прецедентный текст, стилистическая, композиционная, прагматическая функции.

L. M. Derkach,

*Lesya Ukrainka Eastern European National University,
Department of Ukrainian Language*

PRECEDENT BIBLICAL UNITS IN LINA KOSTENKO'S POETRY: PRAGMATIC-COMMUNICATIVE ASPECT

The article is devoted to the study of biblical words and phrases viewed as precedent units. The research is based on poetry by Lina Kostenko. Different types of biblical words and phrases which are used in literary works are described. It was found out that such units can reflect expression and emotions, express information which is important for the author in a poetic text, appeal to the "cultural memory" of the addressee, become bonds of semantic-compositional structure of the literary work.

Biblical units as elements of poetic works are connected with the overlapping of senses of two texts – the precedent text and the author's one. The former refers to ancient events, and words from the Bible perform a nominative function. The latter reveals connotative meanings and some new senses. Precedent biblical units become a way of organizing a lyrical narrative.

Partially, in the result of semantic compression biblical words and phrases become the initial units of a lyrical work, on which the rethinking of Gospel situation is based. Through them, the author "builds" new senses relevant to a modern reader. The use of biblical words and phrases enhances the perlocutionary effect aimed at changing the addressee's views and values. In such a way, new meanings which are important for the author's conceptosphere are actualized, and the causes of precedent events are understood.

Having generalized the specificity of the use of precedent biblical units in the communicative space of Lina Kostenko's works, we can single out a number of functions performed by them in the author's poetry, namely:

- stylistic function of using biblical units as expressive means, allusions;
- compositional function of using biblical words and phrases as bonds of semantic-compositional structure of the work;
- compositional function of using biblical nominations in order to express the lyrical hero's feelings related to the "eternal" plot;

- pragmatic function of contrasting lyrical and biblical plots, accompanied by the interpretation of the latter in accordance with the author's intention to encourage the addressee to think critically about the gospel plot.

The intensity of informational influence connected with the use of biblical words and phrases in the poetic works by L. Kostenko forms a pragmatic effect of encouraging the reader to think, debate and form certain beliefs or assessments.

Key words: biblical words and phrases, a precedent text, stylistic, compositional and pragmatic functions.